

По селах

Іван Франко

I

На Підгір'ї села невеселі
Простяглися долом-долинами,
Мов край шляху на твердій постелі
Сплять старці, обвішані торбами.

Понад річку верби головаті
Довгі віти в воду похиляють;
Журавель поскрипує при хаті,
Босі діти по двору гуляють.

З-поміж верб, та груш, та яворини
Чорні стріхи глипають, нагнувшись,
Мохом вкриті, корчами калини,
Мов на вітер ті сичі, надувшись.

Похилились смерекові стіни,
Там і сям стемпльовані дрючками,
Мов каліки, ждуть собі заміни,
Щоб спочить розбитими кістками.

Сліповаті та тісні віконця
В старосвітських засувах ще ходять.
Чи лякаються ясного сонця
Ті, що вік свій в тих хатах проводять?

Не видати комина на хаті;
Вранці дим всю хату заповняє,
З стріхи буха, в'ється по загаті,
Хапле очі, сльози витискає.

В хаті піч трохи не в півкімнати
З запічком і припічком із глини,
Вічно тепла — то жолудок хати,
Величезний, як живіт дитини.

Хліб і страва — тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей люд лиш для роботи,
А на хліб вся праця йде кровава.

Ліжко газди — п'ять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна;
Тепла піч є для дітей неvkритих,
А для старших постіль непотрібна.

Слуги в стайні сплять — їх коні гріють,
А дівки на лаві, на запічку;
Про вигоду й думати не сміють,
Щоб лиш крижі випрямить за нічку.

І про одіж мало дбають нині:
Як кожух є й чоботи пасові,
Для газдині шнур коралів в скрині,
Для дівчат хустята шалінові,

Капелюхи хлопцям повстанії,-
То й весь празник є на довгі літа;
Буднішня одежа в хаті шита
З полотна, що вироблять хатнії.

На стіні розвішані довкола
Дерев'яні давні богомази:
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мази.

Тільки й всього християнства в хаті,-
Але є й письменства в ній позначки.:
Там під сволоком, завитий в шматі,
Лист небесний — писаний бог зна ким,

Йосифінський наказ панщизняний,
Прадідівський квит на тридцять буків,
Діда скарга за ґрунтець забраний,
Батьків акт ліцитаційний драний,-

Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

II

В шинку шумить, в шинку гуде,
Аж гомін геть селом іде.
І не питайте, що се є:
Старий Пазюк горілку п'є.
Вже третю ніч він п'є ось так,
Та не гадай, що він пияк.
Він буде ще три ночі пить
І ані centa не платить.
О, бо Пазюк розумний дід,
З кропиви він збирає мід:
Він у селі над всіх моцар,
Бо він собі багач-лихвар.

І не гадай, що за процент
Він п'є й не заплатить і центі
Ось глянь у коршму. За столом
Сидить Пазюк, співа псалом,
Бо він письменний — знай і се!
І бога в серці має все.
Він бороду на руку спер
І сиві очі в двері впер,
Волосся сиве і густе
Лице вкрива його товсте,
А голос дзвінко, мов із блях,
Гукає: "Господи воззвах!"

А обік нього кум сидить
І Пазюку в лице глядить,
В очах його читати б рад,
Чи все тут є старому в лад,
Чи все зробив він так як слід,
Щоб ласкав був брикливий дід.
А як старий скінчив свій спів,
То кум несміло річ повів:
"Спасибі, кумцю, вам за гласі
Та щиро я благаю вас,
Вділіть ту позичку мені,-
Я все віддам уосені".

Пазюк о стіл б'є кулаком.
"Чи дармо в тебе я дяком?
Не штука то мій глас хвалить!
Кажі горівки ще долить!"
Скрутився кум, неначе в'юн,
Горівку в жида і тютюн
Наборг бере, на стіл кладе,
Знов Пазюка просить іде:
"Вже ж, кумцю, вас я третю ніч
Частую за пустую річ,
Щоб сотку в позичку дістать,-
Ви ж обіцяли нині дати".

Розгнівався на се Пазюк
І повну чарку кинув з рук.
"От ще голяк! От ще жебрак!
До мене промовляє так!
Сто срібла — се великий гріш!
Узять візьмеш, віддять— хоч ріж!" —
"Я ж, кумцю, позичав у вас
І, тямите, віддавав на час".-
"Віддавав! Віддавав! А може, й ні.
А кілька то було гризні!
Та що вже там! Хай страчу сам!
Як обіцяв, то певно дам".

І мовить кум: "То дайте ж тут!
Ось свідки є, горівку п'ють".
Пазюк на те: "Нехай же п'ють,
У мене гроші є ось тут!"
І вийняв з череса платок,
А в нім завитих сім соток,
І перед свідками цілі
їх розкладає на столі.
"Отее мій плуг, отее мій стіг,
Моя рілля, мій оборіг,
Мої воли, моє Гумно,
Моя рідня, моє майно".

І поскладав, поцілував
І в черес всі сотки сховав.

А кум стоїть, гне в собі злість,
Очима тії гроші їсть.
"Та, кумцю, змилуйтесь-бо раз,
Пай дармо не благаю вас!" —
"Ні, синку, пізня вже пора,
Додому час! Заснути тра!
Ще кварту став, людей відправ,
А завтра рано, щоб ти знав —
Коли діждати дасть господь,
За грішми з свідками приходить".

Село шумить, село гуде,
Пазюк з шинку додому йде,
При ньому кум, мов в'юн той, в'єсь,
А свідки йдуть то вскісь, то всклесь.
Боками йдуть, пісень ревуть.
Аж ось Пазюк промовив: "Тут!
На розі хрест, з тернами тин...
Тут в хаті мій драбуга син.
Го-го, то злодій, зна біду!
До хати спати я не йду.
Гей, кумеї куме! Де ти втік?
Ти спать мене веди на тік!"

III

Вранці-рано по селі
То не пчоли, не чмелі
Глухо зажурчали,
Не шумів розбитий спуст,
А йшло слово з уст до уст:
"Вкрали! Вкрали! Вкрали!"

Що? Хто? Відки? Вість така:
Вкрали гроші в Пазюка!
Як вернув із шинку,
П'яний у стодолі спав,
Злодій черес з нього зняв
І потяг шматинку.

Хто був злодій? Відки знать?

Сам Пазюк не зна сказать,
Хоч щось твердо дума.
Далі скрикнув: "От на глум!
Вів мене в стодолу кум!
Се ніхто, крім кума!"

Кум почув се, весь дрижить,
Мов опечений біжить:
"Змилуйтеся, діду!
Я вас до хреста довів
Та й пішов вісьта домів!
Присягати піду!"

"Не бреш! Де гроші дів?
Ти мене вигоном вів —
Тямлю весь інтерес:
У стодолі дрюк відпер,
Сіна з зруба на тік зверг,-
Зняв із мене черес!"

"Тут мене гадюка їдж,
Як я з вами був сю ніч
На гумні, в стодолі!" —
"Не бреш! — кричить Пазюк.-
Гроші тут мені до рук,
Бо діждеш недолі!"

IV

Зразу сварилися,
Далі побилися
Кум з Пазюком.
Батькові син помагає,
Син держить, батько шмагає
Кума ціпком.

Гамору! Галасу!
Баб назбігалосся
Повний вигін.
Ті Пазюка проклинають,
Інші про кума вже знають:

"Певно, се він!"

Свідків, хоч гать гати!
Сей вже мав спать іти,
Вийшов надвір,
Чув, як Пазюк до стодоли
З кумом чалапав поволи
Попри шпихлір.

Другий виразно чув:
Кума Пазюк гукнув:
"Куме, ходи!
Пізно вже лізти до хати,
Я на тоці буду спати,-
Ну, заведи!"

Здогади, заміти...
Тут шукать! Там іти...
Властей чекать...
Справді ж нікому не жалко.
"Так тобі треба, ти, п'явко!
Хоч ти пропадь!"

V

Того рана з криком, шумом
Серед тлуму дід із кумом
На попівство враз ішли.
Чи шукать поради, може?
Ні, за злодія на боже
По короні понесли.

У обох напухлі пики,
А у серці гнів великий,
В кума весь кривавий ніс.
"Правте, отче, два молебнії.
Щоб злодюга той ганебний
Без пощади нагло тріс!"

Вийшли. Кум домів кленучи,
А Пазюк нові онучі

В постоли, до торби хліб,
П'ятку в черес, палку в руки
Та й для ліпшої поруки
До ворожки до Дуліб.

VI

Ворожка мовить:

"Ти, чоловіче, не бійся нічого!
Гроші повернуться, ждати не довго.

Злодій від тебе сидить за три межі,
Знаєш його по відмінній одежі.

Вус має чорний і сірії очі,
Підстерігав тебе три дні й три ночі.

Господу дякуй, що гроші забрав він,
Що не збудився ти в хвилі, як крав він.

Мав він ножаку і хтів тобі, батьку,
Якби збудивсь ти, всадить під лопатку.

Є в тебе грушка по кінець причілка,
Є в ній маленька дуплавая щілка...

Там ти дивися щодня, щогодини,
Там тобі злодій ті гроші підкине".

VII

Іде Пазюк від ворожки
Та йдучи міркує:
"Виразнісінько 'на кума
Ворожка віщує.

За три межі! Кум від мене
За чотири межі!
По якій я його знаю
Відмінній одежі?

Не в постоли, а в личаки
Обуває ноги
І на гуні не зелені,
А чорні вилоги.

Чорний вус. — Рудий у кума.
Гм! Не вір рудому!
Сірі очі — дійсна правда!
Коб швидше додому!

А божився, дав на боже!..
Плакав наостатку!
А сам ніж мав і мене хтів
Пхнути під лопатку!

Почекай же!.. Де та в біса
Грушка при причілку?
В мене є верба. Все одно,
Заглянемо в щілку".

VIII

Ой-ой! Метушня і тривога в селі,
Із вулиці діти тікають малі,
Старі покидають у полі роботу,
Додому дралюють, немов на пожар!
На лицах побачиш і страх, і турботу:
В селі є шандар!

Сей сіті рибацькі під стріху ховає,
Той в сіно рушницю стару обвиває
І пхає в шувар,
Сей крадену пряче дубову колоду,
Той в бочку пожарну щодоху ллє воду:
В селі є шандар!

Шандар і начальник рушають на слідство.
Соток Пазюкових шукати,
Трясли вже у кума, трясуть ще сусідство,
Стайні, і стодоли, і хати.
І свідків питають, мов в піїтьмі блукають.

А грошей нема та й нема.

"Ну, куме коханий, дай руки в кайдани!

Тут слідство, для тебе тюрма".

ІХ

Три неділі вже кум у арешті сидів,

А селом якийсь шум, наче рій той, гудів.

Ось Пазюк молодий у попа, неборак,

Кладе п'ятку на стіл і говорить ось так:

"Єгомостику, горе на мене найшло!

"Ти вкрав тата сотки! — так гуде все село.-

Бідний кум через тебе в арешті терлить".

Єгомостику, радьте, що маю робить?"

Піп плечима стиснув: "То, небоже, біда!"

А Пазюк молодий хитро так повіда:

"У неділю на хрест і на слово святе

Перед всіми людьми я присягну на те,

Що татуньових грошей не маю".

"Добре, сину! Присягу тобі проведу.

Та гляди, щоб не впав ти в велику біду!

Бо присяга страшна! Лиш одну мені річ

Відповідж: чи ти взяв тії гроші в ту ніч?

Як на сповіді, правди жадаю".

"Як на сповіді! Отче... Та взяв чи не взяв,

А бігме, що нерушані вчора віддав.

І присягну, най встиду між хлопством не маю".

Х

НА ПАСТІВНИКУ

Сховалось сонце за Ділом могучим,
Пожар вечірній запалав на небі
І згас. Стемніло. Оповите млою
Дріма Підгір'я. Лиш де-де в хатах
Ще світло блима. Літня ніч коротка,
То вчасно спати йдуть робучі люди,
Щоб завтра, скоро світ, вже бути в полі.

Ген за селом, під лісом на долині,
З густої мли, мов цвяшок золотий,
Вирізуєсь миготання кроваве:
Се хлопці-конюхи огонь кладуть,
Їх на всю ніч післали коні пасти.
Попутавшії скотину, розложили
Огонь, бо майка тне.
Ось при огні
Сидять гуртом: хто в гуньці, в подігачці,
Хто в кожушанці, хто лиш грубий міх
Нап'яв на плечі.
— Побратиме Сеню,
Дай тютюну!
— Чи бач, який прудкий!
Чи я тютюн саджу?
— Та не жартуй-бо!
Тобі господар нині скрутець дав,
То уділи! Проклята майка тне,
А тютюновий дим — найліпший спосіб
На неї.
Сень видобува тютюн,
І крає ножиком, і ділить всім,
В кого немає. Вже така натура
У того Сеня: зразу воркне гризько,
А потім хоч сорочку з себе дасть.
Недаром придурковатим зовуть
! підіймають всім селом на сміх.
Куди ж пак! Парубіка вже старий,
Вже поза тридцять літ, і до роботи
Нема над нього, і не п'є, не тратить,
А ходить мов жебрак. Не раз йому
Графлялося пристайство — не хотів.
Волить тинятись в наймах, на чужих

Робити і чужій коритись волі.
"То вже у них так в роді,— говорили
В селі.— Отець його мав поле й хату,
Та все пустив, роботу занедбав,
Лише по відпустах, святих місцях,
Мов старець, волочився. А прийшла
Недуга, старість, далі сліпота,
То не було де голови приткнути, —
Взяв ліру та й пішов просити хліба.
І сина на таке саме навчав:
Все лиш набожних співанок співає,
Все лиш балакає, що світ зіпсутий
І страшний суд надходить — що твій піп!"
Отак в селі балакали про Сеня,
Сміялись з нього, хоч усі й любили,
Бо щирий був, для всякого ввічливий.
Та він байдуже, мов се й не про нього,
Всі насміхи пускає мимо вуха,
Прихильності немов недобачає.
Хоч тридцять літ від роду, він найрадше
З дітьми малими пристає, готов
І порохом пересипатись з ними.
Та й діти ж то над все любили слухать
Його пісень і оповідань! Діти
Одні над ним не насміхались.
Ось
І нині купка їх зібралась — хлопці
Все підростки. На Сеня поглядають,
Як на старшого; деякі й самі
Просились з кіньми на ніч, знаючи,
Що й Сень тут буде.
Закурили. Тихо
Деся обік в трощах деркає деркач.
Сова у лісі заскиглила — цур їй!
І більш не чуть нічого, тільки мірно
Дзеленькають залізним путом коні
Та хрупають траву росисту.
— Ну-ко,
Скажіть хто байки! — обізвався несміло
Один і скоса позирнув на Сеня.
— Е, кат там з нею! — другий відізвався. —

Я за весь день охляв, не чую костей,

І очі вже злипаються до сну.

— Ну, що ж, то ти йди спати! Годі ж всім

Поснути. Знаєте, пора непевна.

Говорять, що з Сідого приятелі

Волочаться по толоках. То треба

Вважати!

— Мій господар, за грибами

Ходивши вчора, каже: бачив вовка.

То й остро наказав мені з лошат

І ока не спускати. Та де вони?

— Не бійсь, дурний! Якби, храни боже, вовк,

То коні би самі дали нам знати:

Зафоркали б і збились би до купи.

Ось слухай, рже твоя каштановата,

А он лоша їй обзиваєсь!

Справді,

По всій долині розляглося іржання,

Мов тремоло важке, могучим смиком

Потягнене по струні металевій.

— Ну, байки! Сеню, ти на черзі нині!

— Якої ж я вам байки розповім?

Тут, браття, йде таке на наші села,

Що швидко нам відхочеться байок.

— Що, що таке?

— Війна! Хіба не чули?

— Війна? Та з ким?

— Ну, звісно, з москалем.

— Що, з москалем? О, то нещастя наше!

Москаль твердий, не встоять наші хлопці

Супроти нього.

— То-то, браття, й є.

Наш конче хоче з москалем побитись,

Та видить сам, що сил замало має.

От він казав усюди голосити,

Що відтепер не буде так, як досі

До війська брати та перебирати,

А всіх загорне загалом: малих,

Що від землі лиш відросли, й дідів,

Що до землі вже хиляться, сліпих,

Кривих, безногих і горбатих, навіть

Дівок.

— Ха, ха! То, може, й нашу Феську
Візьмуть?

— Го-го, тота на гранатира
Придасться.

— То не сміх, я то віддавна
Гадаю вже: чому беруть до війська
Лиш парубків? Чи то дівок нема
Таких здорових, рослих і відважних?
Чи дівка не такий же чоловік,
Як парубок?

— Та слухайте лишень,
Що сталося в Урожі! Тиждень тому
Там вийт під церквою цілій громаді
Читав той наказ, що почнуть усіх
До війська брати. Слухає народ,
Об поли б'єсь руками. Аж нараз
Одна вдова як не заломить руки
Над головою, як не заголосить:
"Я-яй! Я-яй!" Так протяжно, так страшно,
Мов за покійником. Усі до неї,
Гадали, може, зуб. Та де тобі!
Посиніла, у лобі очі кров'ю
Їй заплили, і руки все держить
Над головою закленуті, й стогне,
Голосить, що аж серце розриваєсь.
Що мир до неї, примовляють, тішать,
Води дають, хрестять і шепчуть — де там!
Не чує, ані бачить, не говорить,
Не їсть, не п'є, ніщо не розуміє,
Лиш яйкає від того дня і досі.
Вже з цвинтару не трафила й до хати,
Пішла долів селом: "Я-яй! Я-яй!"
А мир за нею, -мов на похороні.
Три рази довкіль обійшла село.
Під ніч насилу завели її
До хати, силою й нагодували.
Та не могла вона сидіти дома.
Вночі и пропала. І від того дня
По селах ходить. Вже її в Лужку,
І в Ступниці, і в Мокрянах видали,

Була аж в Страшевичах і на Сприні.
Розхристана, — говорять, — чорна-чорна,
Лиш очі світяться. І день, і ніч
Блукає по полю, до хат не йде
І все кричить, голосить, плаче й стогне.
— От покаяніє! Най бог боронити
— Я б, бачиться, на місці вмер з страху,
Якби її голосіння почув.
— Іди, дурний! Вона ж се не від злого!
Се найдобріша жінка у селі
Була. їй бог так дав, щоб віщувала
Народові якесь велике горе.
— Ой-ой! І що ж то за такеє горе
Вона віщує?
— Чуєш, що війну?
Вже то як наш із москалем задрися,
То тут не жди добра!
— А я гадаю,
Що то не те! Велика річ — війна!
Всіх не поріжуть. Москалі ж також
Не є вовки, а люди, як і ми,
Небіжчик дід не раз про них, бувало,
Розказують, не можуть нахвалитись.
— І я гадаю, браття, що москаль би
Нам кривди не зробив. Господар мій —
На що розумний чоловік, а часто
Говорить: "Господи! коли б вже раз
Москаль прийшов! Таке вже всюди здирство
Пішло: москаль би все те скасував,
Зробив порядок, полекшу якусь
На бідний люд".
— Ой, певно що би треба
Твердої тут, московської руки!
Чи чули ви, пани ото заводять
Якісь там шарварки нові. То ніби
Говорять хлопам: "Штири дні до року
Повинен кождий нумер відробити
Коло гостинця". А то все брехня.
їм не гостинець в голові. Плювати
їм на гостинець! Як лиш люди вийдуть
На ті гостинці, то пани пошлють

Свою двірню з палками, нагайками,
І всіх на панський лан переженуть,
І панщину навернуть: штири дні
Щотижня кождий мусить відробляти.
— Не може бути! Хто тобі казав?
— Плети, дурний, не може бути! Вже то
Я чув про се від розумніших трохи,
Ніж я та й ти. Пани дістодь-то навіть
Вже й цісаря підпали, й цісар їм
Усе те затвердив і підписав.
— Ой лишенько! Тепер-то ми пропали!
— Воно-то бач: пропали або ні.
Пани ще досі криються з тим дуже,
Не признаються, щоб народ відразу
Не роздразнити, а найголовніше:
Бояться москаля.
Тут Сень вмішався
В розмову. Досі він сидів понурий
І звільна пакав люльку, похилившись.
Мов слухав голосів якихсь далеких.
І враз промовив: — Е, яка там річ
За нами впоминатись москалеві?
Що ми йому, чи сват, чи брат який?
А мислите, що в нього мало й своїх
Панів і бідних?
— А про що ж би мала
Війна вестися?
— Ні про що! й війни
Ніякої не буде!
— А пощо ж
До війська пруть старого і малого?
— Е, пруті Ніхто ще того не видав.
От ми які вже парубки, а хто нас
До війська кликав? Може, ще коли
І будуть брати, та хтозна, се, може,
Аж в той час буде, як народ на світі
Здрібніє так, що в нашій печі буде
Сім хлопа молотити.
— Мудрий ти
На бештефранти! А чому ж ота
Урізька ходить та голосить? Чень же

Се не добро віщує?

— То-то й є,

Що народ темний чує плач її

І бачить сам, що се якийсь знак божий,

Та не дошукує, що він значить,

А сам собі спліта химери всякі:

Війна, і панщина, й бог зна ще що.

Гадаєте, що бог про теє дбає,

Чи там сто люда заб'ють або двісті,

Чи хлоп о три дні більш робити буде?

Якраз господь перед таким би ділом

Знаки такі нам посилав! Та й що то

Війна? Війни й заповідать не треба,

Вона вже є, ми родимось, живем,

Мремо в війні. Хіба ж не чули пісню:

"Нема добра та й не буде,

Була війна та й ще буде,

Брат на брата ворогує,

Сестра сестрі смерть готує,

Син на батька ніж підносить,

Донька мамі смерті просить".

От де війна правдива, найстрашніша,

Щоденна, люта! Що там против неї

Всі війни з турком, німцем, москалем!

Замовкли всі й понурились. Так нагло

Звернув розмову Сень на другий бік.

І хоч не раз подібні вже слова

Вони від нього чули, то, проте,

Тим дужче їх ударили вони.

І не до сміху їм було, бо кождий

На собі сам їх правди досвідив.

— Се правда! Як вовки голодні в лісі,

Так мир хрещений сам з собою їсться.

Одні хапають з-перед других, рвуть,

І друкть, і кривдять. От і мій господар,

Хоч і який багач, а злакомився

На моїх п'ять кровавих ринських: взяв

І відтягнув мені з заслуженини,

За те, що скочило теля в полонку

І затонуло.

— А що буків я

Прийняв за ліс! Господар сам післав
Мене украсти з лісу копаниці,
А як зловив лісничий і подав
На штраф, прийшлось платити — він тоді
Давай мене періщити!
й пішли
Нагадують та розводити, що
У кожного віддавна наболіло.
Лиш Сень мовчав, не жалувавсь ніколи.
А як скінчили другі, знов почав:
— Так бачите, яка се в нас війна
Ведесь! І що нам віщувать війну?
Таж ся війна сама та щось віщує.
— А що таке віщує?
— Страшний суд! —
Слова ті Сень сказав глухим, таємним
Полушептом, аж другі мимоволі
Склонили голови. В тій хвилі в лісі
Сова плачливо застогнала. Тихо
На хвилю стало, і нараз, немов
Деся з-під землі, протяжний і різкий,
Проймаючий роздався стогін людський:
— Я-яй! Я-яй! Я-яй!..
— Дух божий з нами! — скрикнули відразу
Всі конюхи і почали хреститись.
— Я-яй! Я-яй! Я-яй! — лунало в дебрях
Так жалібно, так важко, що аж серце
Мороз проймав. Сконало. Тихо стало.
Недвижні всі сиділи круг огню,
Тремтячи. Дух захопило у всіх,
Так що ніхто і слова не промовив,
Ба, навіть коні наострили вуха
І стали мовчки.
Тільки Сень сидів
Спокійний, шепчучи молитву. Врешті
Промовив:
— От ви й чули віщування.
Не бійтесь, се не є нечистий дух,
Се та урізька жінка, що пішла
По божій волі. Бог їй так казав
Плачем і криком грішному народу

Оголосити близький суд страшний.
— Ну, що се ти говориш, бійся бога,
Під ніч таке страхіття? Суд страшний!
Хіба ж не чув, що перед страшним судом
Повинен ще на світ прийти антихрист?
Ну, а про нього, клятого, ще якось
Не чути досі.
— Не впевняйся дуже! —
Сказав поважно, строго якось Сень. —
Глухий не чує навіть, як гримить!
А я ось що скажу вам, що я чув,
Та ні, не я, мої татуньо чули.
Вони ось на Кальварії недавно
Були, там є чернець один старенький,
Що знає їх вже більш як тридцять літ.
Так от вони у нього й ночували,
І він їм много повідав з книжок.
"Моліться, — каже, — люди! Близький часі
П'ять гір трави вже віл великий спас.
Як шосту буде допасати — ждіть,
Тоді антихрист родиться на світ.
А як на сьому в півтори дійде,
Тоді на землю Ілія прийде".
— Дух божий з нами! — скрикнули а тривозі
Всі конюхи.— П'ять гір вже, кажеш, спас,
Що ж се за гори, що за віл такий?
— Хіба ж не знаєте, що в книгах пишуть?
Далеко десь, на самім краю світу,
Є віл такий: родився він в той день,
Коли Христа розп'ято. Має він
Сім гір. Коли прийде на світ антихрист,
Щоб всіх людей від бога відвернути,
То против нього появиться з неба
Святий Ілля і буде бунтувати
Народ, щоби антихриста цурався.
А той антихрист буде цар всесильний.
Пішле своїх вояків і шандарів
Против пророка. Бог йому допустить
Іллю зловити, він його на смерть
Засудить. Але знає він, проклятий,
Що як з Іллі одна краплина крові

На землю впаде — вся земля займеться
Й згорить. От він на хитрощі візьметься:
Пішле своїх вояків і шандарів
На край землі, на тих сім гір, і скаже
Вола отого взяти, і зарізати,
І з нього шкуру зняти. Розпріструть
Вони ту шкуру і на ній почнуть
Пророка мучити і катувати.
Та поразить господь нечисту силу.
Є десь такий комарик, що напився
Христової крові, як капала
З хреста. Отой комарик саме в хвилі,
Як будуть мали різати вола,
Його в хребет укусить і в тім місці
Маленьку дірочку проколе в шкурі,
Таку, що оком і доглянуть годі.
Крізь ту то дірочку з крові пророка
Малесенька на землю крапля впаде,
І загориться вся земля від неї.
Спалить антихриста и його все царство,
Спалить усі гріхи людські й терпіння,
Очистить землю, як від ржі залізо.
Тоді господь прийде на суд страшний.
Вже геть було за північ. Віз звернув
Додолу дишлем, Косарі стояли
Посеред неба. Холодно. Огонь
Погас. Зітхаючи глибоко, мовчки
Ще раз обходять коней конюхи.
Спокійно скрізь. Глибоке, темне небо
Горить над ними тисячами зізд.
Дрімає ліс в тумані. Наче мрія,
У сизій пітьмі клаптем чорним там
Лежить село.
І хлопці полягали —
Хто на соломі, що приніс з собою,
А хто й попросту на траві росистій,
Лиш міх товстий під себе простеливши.
Лиш Сень не ліг. При вигаслім огнищі
Сидить він, скулившись від холоду,
Недвижний, у якійсь глибокій думі.
— О господи! — зітхне часом. — Не дай

Сліпому і глухому в світі жити,
Щоб не заскочив неготових нас
Великий день, страшний день суду твого!
І він здригнувся.
— Господи помилуй!
Се смерть у очі заглядає! — шепнув
І знов почав молитись, ще щиріше,
Ще гарячіше. Тихо сяють зорі,
Немов манять до себе. Дух якийсь
Могучий і таємний пролітає
Понад землею. Чує лет його
Усяке серце добре та чутливе
И тріпочесь тужно, наче пташка в кліті.
Чого? Куди? Пошто? Дарма питати.